



«Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@-2014»

# Рахымжан Отарбаев

Әңгімелер жинағы (қазақ және орыс тілінде)

## ПЕРІШТЕЛЕР ҰЙЫҚТАМАЙДЫ

Электрондық оқулық

# Рахимжан Отарбаев

Сборник рассказов (на казахском и русском языках)

## АНГЕЛЫ НЕ СПЯТ

Электронная книга

Қазақстанда кеңінен танымал прозашы, драматург Рахымжан Отарбаевтың әңгімелер жинағын біріктіретін «Періштелер ұйықтамайды» кітабы Академик З.Қабдолов атындағы қордың (әдеби-тарихи мәдени «Алшы» қорымен серіктестік негізінде) атыраулық жазушылардың электрондық кітапханасын екі тілде қалыптастырудағы кезекті үлесі болып табылады.

Бастапқыда кітаптың түпнұсқалық мәтіні қазақ тілінде жазылып, барлық шығармаларды жазушы, ақын, Бекет Қарашин (он сегіз әңгіме) және аудармашы Қалиолла Байменов тәржімалаған (соңғы он әңгіме)

Осылайша, кітаптың барлық мәтінін лексикалық білім аспектісін орындауға қабілетті біртұтас көркем сөздік-аудармашы қызметінде деуге болады. Яғни, мазмұн екі тілге аударылып, мәтінің түпнұсқасы іспетті кіріктірілген интерактивті сөздіктің қызметін атқарады, сондай-ақ, жинақты оқу кезінде онлайн режимінде орыс тілінен қазақ тіліне және керісінше аударма жасауға мүмкіндік береді.

Кітап үлгісі электрондық кітаптарды пайдаланушылар арасында бүкіл әлемде кеңінен таралған iPad және Android тұғырнамаларымен біріктірілген, яғни олар электрондық әдебиеттің барлық дерлік ридерлер типін тұтынушыларға қолжетімді етуге мүмкіндік жасайды.

Жинақ тізбектеу арқылы жалпы қолжетімді әдеби серверлерде, танымал ақпараттық және әлеуметтік желілерде, Қабдолов қорының сайтында, жобаның арнаулы сайтында, сондай-ақ серіктестердің, жазушылар одағы мен әдеби клубтардың электрондық пошталарына жіберу арқылы таратылады. Кітапты жүктеп алу тегін.

Аталған кітап Академик З.Қабдолов атындағы қордың «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@-2014» жобасы бойынша «Теңізшевройл» ЖШС-нің қаржылай демеушілігі негізінде шығарылған. Ол қазақ тілін үйренуге ынталы көпшілік оқырманға арналған.

*Редакциялық алқа:*

*Бас редактор - Бекет Қарашин;*

*Редакторлар – Габит Молдамұрат, Г. Пряхин;*

*аудармашылар – Б. Қарашин, Қ.Байменов;*

*Құрастырушы - Бекет Қарашин*

*Кітапты беттеуші және дизайнер – И. Борзых*

Книга «Ангелы не спят», представляющая собой сборник рассказов широко известного в Казахстане прозаика и драматурга Рахимжана Отарбаева, является очередным вкладом фонда им. академика Кабдолова (в партнёрстве с Литературно-историческим культурным фондом «Алшы») в формирование уникальной электронной библиотеки атырауских писателей на двух языках.

Оригинальный текст книги был изначально казахским. Все произведения претерпели процесс перевода в исполнении писателя и поэта Бекета Карашина (восемнадцать рассказов) и переводчика Калиоллы Бейменова (десять последних рассказов)

Таким образом, весь текст книги представляет собой единый художественный словарь-переводчик, способный выполнять образовательный аспект. То есть содержание лексически адекватно дублируется на двух языках, представляя собой как текст оригинала, так и встроенный интерактивный словарь, который позволяет в процессе чтения в он-лайн режиме получить перевод с русского на казахский, и наоборот.

Формат книги совмещается с наиболее распространенными среди пользователей электронных книг во всём мире платформами iPad и Android, что делает ее доступной пользователям практически всех типов ридеров электронной литературы.

Сборник распространяется посредством выкладки на общедоступных литературных серверах, в популярных информационных и социальных сетях, на сайте фонда Кабдолова, специализированном сайте проекта, а также многочисленных рассылок по электронным адресам партнёров, писательских союзов и литературных клубов. Скачивание книги бесплатное.

Книга издана на инвестиционные средства ТОО ТШО по проекту фонда имени академика Зейноллы Кабдолова «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@-2014». Она предназначена для широкого круга читателей и масс, заинтересованных изучить казахский язык.

*Редакционная коллегия:*

*Главный редактор - Бекет Карашин,*

*Редакторы – Габит Молдамұрат, Г. Пряхин (Москва)*

*Переводчики - Б. Карашин и К. Байменов;*

*составитель – Б. Карашин,*

*Верстальщик и дизайнер – Ирина Борзых*





## РАХИМЖАН ОТАРБАЕВ

Отарбаев Рахымжан - 19/10/1956 жылы Атырау облысы, Құрманғазы ауданында туған.

Отарбаев Рахимжан - родился 19/10/ 1956 года в Курмангазинском районе Атырауской области.

1977 жылы Орал педагогикалық институтын бітірген. Әр жылдарда «Орал өңірі» газетінде тілші, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, Қазақ телерадиокомитетінде редактор, «Қазақ әдебиеті» газетінде, «Жалын» альманахында бөлім меңгерушісі, Қырғызстанда Қазақстан елшілігінің аттасесі, Маңғыстау облыстық телерадио компаниясының төрағасы, Атырау облыстық драма театрының директоры, ҚР Президенті Әкімшілігінде сектор меңгерушісі қызметтерінде болған. Астанадағы Ұлттық академиялық кітапхананың Бас директоры болып істеген.

В 1977 году окончил Уральский педагогич. институт. В разные годы работал корреспондентом в газете «Орал өңірі», учителем казахского языка и литературы, редактором в казахском комитете телерадио, в газете «Қазақ әдебиеті», заведующим отдела в альманахе «Жалын», атташе посольства Казахстана в Киргизии, Председателем компании радио-телевидение Мангистауской области, директором театра драмы Атырауской области, заведующим сектора Администрации Президента РК, Генеральным директором национальной академической библиотеки.

### Шығармашылығы:

Жазушының әр жылдары «Шер», «Жұлдыздар құлаған жер», «Жайық жыры», «Қараша қаздар қайтқанда», «Дауысыңды естідім», «Аспандағы ақ көбелектер, Біздің ауылдың амазонкалары, Айна-ғұмыр, «Отверженный мир» атты прозалық жинақтары және таңдамалы шығармаларының 2 томдығы жарық көрген. Қытайдың «Ұлттар» баспасынан қытай, қазақ тілінде 2 томдығы, Ресейдің «Художественная литература» баспасынан орыс тілінде бір томдығы және «Проводник судьбы» жинағы жарық көрген. Жекелеген шығармала-

### Творчество:

В разные годы были опубликованы его прозаические сборники: «Шер», «Жұлдыздар құлаған жер», «Жайық жыры», «Қараша қаздар қайтқанда», «Дауысыңды естідім», «Отверженный мир» и 2 тома избранных произведений. Издательство «Ұлттар» в Китае выпустило двухтомник на казахском языке, издательство «Художественная литература» в России выпустило однотомник на русском, а также сборник «Проводник судьбы». Отдельные произведения издавались на итальянском, английском, французском языках. В изда-

ры итальян түрік, ағылшын, француз тілдерінде басылған. «Каир» баспасынан «Соғыстың соңғы бомбасы» деген атпен 1 томдығы араб тілінде жарияланды. Көптеген пьесалары республикалық және шетел театрларында сахналанған.

**Атақтары:**

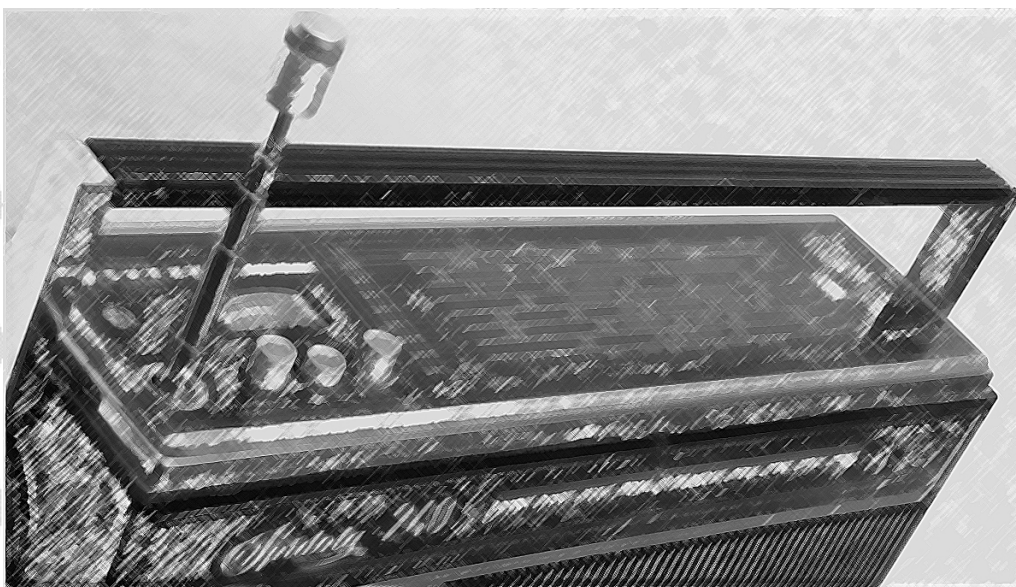
Махамбет сыйлығының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, халықаралық Шыңғыс Айтматов сыйлығының лауреаты, халықаралық «Академик Зейнолла Қабдолов марапатының» иегері, «Парасат» орденінің иегері, «Атырау қаласының құрметті азаматы»

тельстве «Каир» была издана книга «Последняя бомба войны». Множество Пьес Рахимжана Отарбаева было поставлено республиканскими и зарубежными театрами.

**Награды и звания:**

Лауреат премии имени Махамбета, лауреат Международной премии имени Чингиза Айтматова, Заслуженный деятель РК, обладатель международной награды им. Академика З. Кабдолова, Обладатель ордена «Парасат», «Почётный гражданин города Атырау».





## САТҚЫН

Осы Асылбектің жетінші сыныпты бітіретін жылы ғой елге жекешелендіру келіп ұрынғаны.

Апыл-ғұпыл кеңшар тарап, әкесі Дүйсен кеңсеге пай дәмепіп кеткен. Кешқұрым үйге ат жетектеп оралды. Мұны көрген көрші-көлем қарап қала ма:

– Қарапайым киномеханикке азынатып айғыр мінгізген қайран капитализм, – десіп бауырын тырнап күліскен. – Төрелігіңе құлдық!

Мектептің еденін жуатын шешесі Дәметкен:

– Күндіз-түні кино қойып селкілдеп жүргенде шыққан ұшпағың осы ма? Енді айғыр мініп ел кезіп кет. Тіпті оныңды піштірме, ойбай! Жұрт қысыр биесін көрсетіп алар. Берген орамалын олжала да отыр, – деп жатып кеп туласын.

Капитализм қатын тулады екен деп алған бетінен қайта ма? Тұқымына туа билік бітпеген момынсоқ Дүйсен не десін?

Әкесі колхоздың ұста дүкенін ұстап жан баққанды. Тек сіңір мен сүйектен ғана тұратын тарамыс

## ПРЕДАТЕЛЬ

То был год окончания Асылбеком седьмого класса, когда вся страна подпала под приватизацию.

Торопливо распустился совхоз, и отец его Дюсен, в надежде на пай, пошел в контору. Вечером вернулся с лошастью на поводу. Разве такое пройдет мимо местных жителей и соседей:

– Чудной этот капитализм-то – посадить простого киномеханика верхом на вороного жеребца, – подсмеивались они, почесывая по-над печенью. – Ладно, –поживем – увидим!

Не было предела и возмущению его матери Дәметкен, моющей полы в школе:

– И это награда за то что ты денно и ночью дергаешься, крутишь кино? Тебе осталось только по окрестности на жеребце прогуливаться. Ой-ё! И не вздумай его кастрировать! Глядишь, кто и кобылу нестельную пригонит. А ты бери что подадут, чего стесняться!

Неужто капитализм свернет с прямого пути из-за бунта бабы? Что мог сказать кроткий Дюсен, у которого и в роду-то не был никто властолюбцем.

Отец его зарабатывал на жизнь, снабжая колхозный скобяной магазин. Вся жизнь этого обгоре-



қара шалдың бар ғұмыры ауыл шетіндегі жеркеп-еде өтті.

Нарттай қызыл темірді оттан суырып ап қамырдай илеп, қайыстай созып бір мүсін шығарады да, шор еткізіп суға сұға қоятын.

Көрші-көлемнің түбі тесілген қазаны, шүмегі кеткен самаурыны, орағы мен қырықтығы түгелдей тарамыс шалдың мойнында. Қыңыр-қисықтың сауабын көрік пен оттан сұратып отыратын жарықтық.

Асылбек тегін киноны көре-көре қияли болды ма, немене, әйтеуір жастайынан радиоға әуес боп өскен. Өсетін де жөні бар.

Дәметкен ертеңді-кеш еденін жууға кеткенде қарғадай баланы бағатын жан жоқ, жанына радионы қоя салатын.

Онысы сөз айтса үндемей томсырайып қалып, ал ән шырқап, күй күмбірлесе қылдырықтай мойны былқылдап қоя беретін. Шаттанып шапалақ ұратын. Күндегісі осы. Бесінші сыныпта радио әуесқойлар үйірмесіне жазылдым деп келді. Бар ермегі сол.

Қос жұдырықтай неменің іші-сыртын ақтарып шұқылайды да жатады. Кейде қолаң шаштай нәзік сымдарды бір-біріне жалғап сайратады да қояды.

– Өнерді үйрен де жирен, балам, – деп Дүйсен мээ.

– Сенің кинодан жиренген жеріңді көрмедік, – деп ызакорлау Дәметкен сөйлеп бағатын. – Тұқымынан асып қайда барсын?..

Дәметкеннің тек бер жағы. Іштей осы жалғызым ержетіп, дәулетті жерден келін түсіріп, дәу бастық боп біз де ес жияр ма екенбіз деген арманы алданыш-тын.

Сол алданышы су құйған оттай лап етіп сөнер деп пе? Сөнбесе айтар ауызға сыймас мұнысы не сұмдық?

лого, худого, – одна кожа да кости, – жилистого старика прошла в обычной лачужке на краю аула. Вытащит, бывало, из огня раскаленный до красна кусок железа, помнет его как тесто, потянет как сыромять, придаст нужную фигуру и в клокочущую воду его.

Казаны с дырявым дном, самовары без кранов, серпы и ножницы для стрижки – вся утварь аула проходила через руки жилистого старика.

Незабвенная память ему, милость за все побитое и покареженное просил у огня и кузнечного меха.

Непонятно, может быть Асылбек вырос каким-то мечтателем, насмотревшись бесплатного кино. Но как бы ни было, с малых лет увлекся радио. Да и была на то причина.

Даметкен по утрам и вечерам мыла полы, единственное дитя оставить было не на кого – вот и подключала вместо нянки радио.

Оно заговорит – он насупится, запоет – шейкой своей тоненькой водит. Ручками хлопает. И так, день за днем. В пятом классе пришел и заявил, что записался в кружок радиолюбителей. Его главное развлечение.

Разберет целиком приемник с этими двумя кулачками-штучками, и начинает в нем ковыряться; иногда соединит меж собой изящные как волос проводки и заставит на радость всем заиграть.

– Наберайся мастерства, сынок, поднаторей, – одобряет тогда Дюсен.

– Что-то мы не заметили, чтобы от кино ты в чем-то поднаторел, – раздражается Даметкен. – Выше породы куда он прыгнет!

Даметкен это так. Про себя же спит и видит, когда её единственный вырастет, приведет домой невестку из состоятельной семьи, станет большим начальником, – вот тогда и мы, думает, возможно, заживем.

Но ни сном, ни духом не могла она вообразить, что эта её фантазия может вмиг испариться и погаснуть, точно огонь залитый водой. Иначе, как понимать случившееся, о чём и язык-то сказать не поворачивается?



Армияға алынғаны күні кеше еді. Түскен жері үсті-үстіне төпелеп жеделхат ұрып ерлі-зайыпты екеуін шақырсын. Содан қоржындарын сүйретіп өрмелеп пойызға отырған. Алып-ұшқан үркек көңілге пойызы түскірдің жүрісі ілесе ала ма?

– Әскерде қазір тәртіп нашар деуші еді. Бір пәлеге кезікпесе қайтсін, – деп Дүйсен қаралай уайым құсады.

– Жағыңа, тап бар ғой, жылан жұмыртқаласын! Білімге күпті боп қалған бала екен, алысқа оқуға аттандырамыз деп күпініп жатқан шығар десеңші, – деп Дәметкен байын көзінің сұғымен атады.

– Қайтейін, қазірде бір-бірін атып тастап жатқандар аз ба?

– Нағашыларына тартқан жарығым сол! Алдымыздан айт-двалап аңқылдап шығар әлі.

Осы қаймал айтыспен отырып ақыры Атыраудан Қызылордаға да жеткен.

Күтіп алысты. Алды-артына қаратпай дедектетіп әскери бөлімге де әкелген. Кең ауланың ішінде әрлі-берлі жүгіріскен жауынгерлер арасында Асылбегі көрінбейді.

Бәрі біртекті киінген. Жүзіне анықтап үңілмесең айыртпас. Байқамай басқа біреудің баласының бетін сілекейлеп жіберуің кәдік.

– Полат Аленович, – деді тай шаптырым кабинет иесі бұлар кірген бетте. Қайыс белбеу беліне әрең шақ кеп тұр. – Осы әскери бөлімнің бастығымын.

– Біз Асылбек Айдарбаевтың әке-шешесіміз, – деген бұлар қосамжарланып. Тай шаптырым кабинет иесінің жүзінен мысқыл жүгіріп өтті. – Шақырған соң...

– Ұлыңыз қамауда жатыр, – деді сәлден соң әскери бөлім бастығы. – Ант беруден бас тартты. Жағдай солай!

Вчера, вроде, призвали в армию. Теперь с места отбивают телеграммы, одну за другой, вызывают супругов-родителей. Пришлось тащиться с хурджуном, забираться в поезд, трястись. А коли душа не на месте, то какой же поезд за ней, как назло, поспеет?

– Говорят, в армии дисциплина сегодня неважная. Хорошо бы еще на беду какую не нарвался. – рассуждал вслух грустный Дюсен.

– Чтоб тебе в рот змея снесла яйца! Не можешь сказать: заметили способности нашего сына, хотят отправить его в дальние края учиться? – сердилась Дәметкен, расстреливая мужа глазами исподлобья.

– Что делать, мало ли случаев, когда, вон, стреляют друг в друга?

– Весь он в материн род пошел, светик мой! Гляди еще, «айт-двакаты» будет перед нами, улыбаясь во весь рот.

Под невеселое препирательство прибыли, наконец, из Атырау в Кызыл-Орду.

Их встретили. Не дав оглядеться, повезли в воинскую часть. На широком плацу, среди бегающих взад и вперед солдат, Асылбека не было видно.

Все в одной форме. Пока не присмотришься и на одно лицо. Не мудрено и чужое чадо прижать и облюбовать.

– Полат Аленович, – представился хозяин кабинета размером с небольшой спортзал, когда они вошли. Кожаный офицерский ремень едва обхватывал его пояс. – Я начальник данной воинской части.

– Мы родители Асылбека Айдарбаева. – ответили они почти в унисон. По лицу хозяина кабинета размером с небольшой спортзал пробежала легкая ироническая улыбка. – Раз вызывали...

– Сын ваш взят под стражу, – сказал, выдержав паузу, начальник воинской части. – Отказался принимать присягу. Вот такие дела!



Дәметкеннің көз алдында дүние сақиналанып бара жатты. Дүйсеннің тамағы құрғап, буынынан әл кетіп, құйрығы ағаш орындықты әзер тапқан.

Әй, жүрегі құрғыр бір жамандықты сезіп еді-ау. Осы баланың бітімі бөлек. Кішкентайынан көзі жалт-жұлт етіп, бір нәрсенің соңына түссе, із салып індетіп қоймайтын.

Күнде кешке бұған ере кеп кино көріп, үйге келген соң рольдегі артистердің ойынын талдап, жіліктеп отырып алатын. Тіпті «Ана артист өтірік күліп, жалған жылады» дейтінін қайтерсің?

Оны айтасың, «Әке, адам баласына шындық көп қызмет ете ме, әлде өтірік пе?» деп састыратынын айтсаңшы!..

Қамауда дейді... Құдай-ау, анты несі? Оның несі қиын, бере салмай ма? Соңын кім тексеріп жатыр? Бұл күнде кім кімге уәде бермей жатыр?

Түнде берген уәдеден күндіз тайғандардан қазірде аяқ алып жүре аласың ба? Қайта солар дәуірлеп тұр. Мұрындарынан ақ құрт ыршиды.

Есін бір жиғанда аңдады, тай шаптырым кабинет өңшең офицерлерге толыпты. Қарақшыға ілінген, қадірі қашқан киімдей боп тілден қалған екі мұңлықты қоршай отырыпты. Жан-жақтан тінте қарасады.

Мүсіркегені не мұқатқаны айырғысыз. Әлден уақытта қос қолын артына ұстатып Асылбегін кабинетке айдап кіргізді. Жүзіне ой қонған орта бойлы еді, сылынып жүдепті.

– Ботам-ау!

– Жалғыз тұяғым-ау!

– Балаңызға дұрыс тәрбие бермегенсіз, – деді Полат Аленович даусы қоюланып.

– Қатарластарының бәрі бір ауыздан «Сүйікті Отанымызға адал боламыз!» деп ант берді.



Мир перед глазами Даметкен стал уплывать колечками. У Дюсена перехватило горло, ноги ослабли и ягодицы кое-как обнаружили деревянную скамью.

«Ай, чувствовало сердце, что здесь что-то не так. У ребенка склад другой. С детства, – стоит ему чем-то заинтересоваться, – глаза заблестят, и не успокоится же, пока своего не добьется.

Что ни вечер – с отцом в кино. Придет и начинает разбирать, какой артист, какую роль да как сыграл?! Даже, едрит его налево, отмечает: «тот артист не смешно смеется, а этот не по-настоящему плачет...».

Это еще, куда ни шло. Порой как спросит: «Пап, человеку лучше служит правда или служит неправда?...».

Под стражей, говорят? О, бог ты мой, что за клятва? И, что в ней такого, чтоб ее не принять? Кто контролирует? В наши дни, кто, кому, какие только клятвы и обещания не дает!

Сейчас от таких, кто ночью дает обещание, а днем его забирает, шагу ступить нельзя. Зато они как раз и у руля. Ноздрями кверху, свысока глядят!...

Очнувшись, он увидел, что кабинет размером с небольшой спортзал заполнен офицерами. Что жалкая одёжка, наброшенная на пугало, сидели они в их окружении – два узника печали – униженные и бессловесные. С разных сторон подзрительные глаза.

Не поймешь: то ли жалеют, то ли презирают. Спустился время в кабинет втокнули Асылбека, с руками заложеными за спину. Был он у них среднего роста, задумчивым такой. Похудел и вытянулся.

– Верблюжонок ты мой, глазастый!

– Копытце мое единственное!

– Не дали вы должного воспитания сыну, – объявил Полат Аленович, придавая осанистость голосу.

– Сверстники его – все как один, приняли присягу на верность нашей любимой Родине. Только он





Жалғыз өзі «Бұл менің елім емес!» деп сіресіп тұрып алды. Себебін сұрасақ тіл қатпайды. Әлде сіздер бұл баланы шет елде туып па едіңіздер?

– Шет елі құрсын! Әдірем қалсын! – деп Дәметкен өз даусын өзі естімей бажылдап жатты.

– Бер антты! Тап қазір бер! Ант бергеннен өлген адамды көрсем көзім шықсын! – деген Дүйсен екіленіп. – Тіпті, қаласаңыздар, оның орнына мен-ақ берейін.

Ду күлкі әуелеп барып әзер жай тапты.

– Кешірсіздер, бере алмаймын! – деді Асылбек көзі кішкене кезіндегідей жалт-жұлт етіп. – Басқа айтарым жоқ.

– Ендеше сотталасың. Сонда бұлбұлша сайрарсың! – деген Полат Аленович қайыс белбеу беліне әрең шақ кеп тұрып. – Алып кетіңдер!

Қос мұңлық бәйіт айтып, шерленіп ауылына оралған. Оралғанына ай өтпей жатып жаманат та өкшелей жетті. Асылбекті ауылға әкеп соттаймыз депті.

Анты жоқтың әскери трибунал ісін қарай алмаймыз депті. Бүгінгі жастар бұзылған, сондықтан ашық, өзгелерге өнеге болар жиын жасаймыз депті.

– Бар пәле сенің киноңда жатыр. Жастай елік-тіріп-солықтырып. Өңшең сайқалдан тәлім алдырып. Сосын не оңсын?! – деген Дәметкен ертеңгі шай үстінде. Шынжау жүзі көгіс тартып, көз асты күлтеленген.

– Меніңше, кінәраттың үлкені әлгі радиода, – деп Дүйсен өз байламын айтты. Өзі де арық-ты. Енді қармаққа шаншыр еті қалмаған. Қоңқақ мұрынды қарауыл қып қойған мұртқа көптен қайшы тимей еркімен кеткен. Тіпті рабайсыз. – Анаған хабар бердім, мынадан жаңалық алдым деп желпілдеді де жүрді.



уперся: «Не моя это страна!». Спрашиваем, почему, – молчит. Или, может быть, вы его за границей где-нибудь родили?

– Пропади она пропадом! На кой нам! – кричала в голос Дәметкен сама не слыша себя.

– Дай клятву! Прямо сейчас, дай! Да ослепнуть мне на месте, если я видел хоть одного человека умершего от клятвы, – произнес Дюсен возбужденно. – Если все дело в том вместо него, давайте, я дам!

Разразился дружный смех, который насилу затем утих.

– Простите, принять не могу! – сказал Асылбек и глаза его заблестели как в детстве. – Больше мне сказать нечего.

– В таком случае посадят тебя. Вот тогда соловьем запоешь! – категорично подытожил Полат Аленович, не взирая на то, что кожаный офицерский ремень едва обхватывал его пояс. – Уведите!

Два узника печали, убитые горем, причитая вернулись в родной аул. Не прошло и месяца как вслед приползла и дурная репутация. Сказали, что Асылбека будут судить в ауле.

Дескать, военный трибунал рассматривать дело без присяги не уполномочен. Сказали, якобы, нынешняя молодежь испорчена, и потому, состоится открытое заседание, дабы впредь другим было не повадно.

– Всё зло исходит твое кино. Увлек и испортил ребенка. Воспитал на примере распутной жизни. Чего после этого ждать! – бухтела Дәметкен за утренним чаем. Осунувшееся лицо подернулось синью, под глазами появились мешки.

– По-моему, корень зла лежит в том радио, – сказал Дюсен, выводя свое заключение. И без того был худобой. Теперь и на крючок, что называется, зацепить было не за что. Усы, приставленные сторожить горбатый нос и забывшие про ножницы, росли в свободном порядке. Как-то все не к лицу. – Все скакал с места на место: одному сообщение передаст, от другого получит известие.



Айтып ауыз жиғанша болған жоқ, көрші жесір Күлпаштың кіріп келгені. Ақкөңіл, аңқылдақ байғұс-ты. Қызылордадан бетімен жер басып келгелі әншейінде судай сапырылысып отыратын ағайынның аяғы сиреген.

Бәрі бірдей аңдап басып қалыпты. Сылтау көп. Бәрінің де қойы жоғалғыш, түйесі боталағыш, биесі құлын тастағыш боп алды. Тіпті табалдырыққа сүрініп кетіп белінен шойырылғандар, қара санды солқыл қақтырып сыздауық шыққандар, шикан қаптап, шаншу тигендер қаншама?

– Кел, төрлет, – деп Дүйсен Күлпаштың келгеніне қопандап, кәдімгідей көңіл бірледі. – Дәметкен, шай демде.

– Әлгі әдірем қалғыр Қадірдің қатынымен ұрысып шыққан бетім осы, – деді аңқылдақ байғұс тізе бүгіп жатып. – Аузын керіп-созып жынымды мұндай қоздырмас.

– Не дейд?

– Не десін, «Дүйсеннің ұлы елден кетем, шпион болам депті. Сосын аясын ба, қамап тастапты. Шетелмен бұрыннан байланысы бар екен.

Жасырып жүрген аппаратын іздеп ауыл-аймақты, тіпті тышқанның ініне дейін тінтетін көрінеді. Тапса болды, әке-шешесін ұстайды. Бүгін-ертеңнен қалмас» деп қарап тұр.

Әй, салдақы дедім, тура солай, әй, салдақы, сен алдымен Асылбектей ұл туып ал дедім. Өңшең бұзаубас балаларың оның басқан ізіне тати ма дедім.

Ағылшынша сайрап тұр. Саясатты сарнатып, радионы сайратып қояды. Ал шпион бола қойсын. Сенің қай қылшығың қисаяды дедім. Жыным мұндай қозбас!

– Күлпаш, шәйінді ішші. Тірілей өлдім-ау, – деп онсыз да шынжау жүзі көгіс тартып, көз асты күлтеленіп кеткен Дәметкен отырған қалпы қос қолымен жер тірей кетті. – Табала, ағайын, табала!



Не успели они договорить, как пожаловала соседка, вдова Кульпаш. Простодушная бедняжка, открытая. С момента их беславногo возвращения из Кызыл-Орды родственники, варившиеся как в одно котле, и те перестали ногой ступать.

Вдруг стали предупредительными. Оговорок много: овцы у всех разом теряются, верблюдицы на сносях, а то и кобыла трудно жеребится. Не мало и тех, кто, споткнувшись о собственный порог, чуть не сворачивает себе спину, неходячих из-за чиряков на самом неприглядном месте, а простуженных, с прострелами и коликами, сколько?

– Проходи, на почетное место, проходи – искренне обрадовался Дюсен, суется вокруг Кульпаш. – Даметкен, освежи-ка нам чаю.

– Только что сцепилась с женой этого самого, как его – Кадыра! – заявила простодушная бедняжка, присаживаясь. – Взбесила она меня, говорит, что попадя на язык.

– Что говорит?

– Да чушь несет! Будто сын Дюсена заявил, что уедет из страны и шпионом станет. После того, кто его пожалеет, вот и заперли. Оказывается, говорит, он и раньше с границей связь поддерживал.

Будут всю округу прочесывать, вплоть до мышинной норки, искать запрятанный аппарат. Найдут, – считай, пропали, – родителей загребут. Ждать не заставят – не сегодня-завтра, – заявляет она мне так преспокойно.

– Эй, падшая, говорю, – прямо так и сказала, – эй, падшая женщина, ты сначала роди сына такого как Асылбек! Говорю, твои тупоголовые болваны и подошв его не достойны.

На английском свободно разговаривает. В политике разбирается, радиотехнику настроит. Ну и что, если и шпион?! Тебя от этого, говорю, не убудет! Злость меня разобрала!

- Кульпаш, ты уж пей свой чай. Ох, убили меня наповал! – простонала Даметкен, опершись на обе руки. Осунувшееся лицо подернулось синью, под глазами появились мешки. – Топчите, люди, зло-



Қаралай жер тіретіп кеткен мына хабардан соң ерлі-зайыпты қос мұңлықтан маза қашты. Шынымен тінте қалса, тінтіп жүріп әлі қос жұдырықтай радионы тапса, тауып алып шпион деп... Құрсын, айтпа, құрсын!

Үй ішін түгел ақтарып-төңкерген. Қора-қопсының қуыс-мүйісін қопарған. Үшті-күйлі жоқ. Әскерге аттанар алдында қолаң шаштай нәзік сымдарын бір-біріне жалғап отырған. Қайда қойып кеткенін...

– Шешемнен қалған көне сандықты қарайық, – деген Дүйсен әбден дымы құрып. – Шоланның есігін ашып-жауып жүргенін көріп ем. Өзге тінтер жер қалмады.

Көптен ұмыт қалған көне сандықтың кілтін Дәметкен іздей-іздей ақыры сиыр сәскеде тапқан. Ескі шолан ауланың ішінде аулақтау жерде еді. Жарамсыз көп қоқыр тұратын.

Айда-жылда болмаса кіріп-шыға да бермейді. Жүрексіне беттеген. Бір көзі сынық терезесі тіпті үрей шақырғандай. Ішінде бұларды аңдып біреу отырғандай. Тәуекел деп тас жұтып ақыры есігін ашқан.

Көп қоқырдың ішінен шешесінің көзі көне сандықты тапқан. Ұңғысына балта кілтті салғаны сол еді, көне сандық дыз-ң етіп сыңғырлап қоя берсін.

Небір заманнан бері ашылмаған сандықтың әдемі әндей даусын ұмытқан момынсоқ Дүйсен:

– Ойбай, келді! – деп шыңғырып салды. – Ұстады! «Өй, жазғаннан!» басқа сөз аузына түспеген Дәметкен амалсыз күліп жіберген...

Апта аралатпай сот басталған. Ауданнан шыққан заң қызметкерлері, жорға жүрісті екі-үш шенеунік айғыр үйір топ боп баяғы зобалаңнан ұмыт қалған халық жауын әшкерелердей ертеңмен екпіндетіп жеткен.



радствуйте!

После такой мрачной вести два узника печали потеряли остатки покоя. Как быть, если и впрямь возьмутся за обыск? – обыскивая, найдут приемник с этими двумя кулачками-штучками, а найдут, – обзовут шпион... Жуть-то какая, и не заикайся, от греха подальше!

Разворошили весь дом. Осмотрели все закутки и щели во дворе и пристройках. Ничего. Перед самой уж отправкой в армию он сидел, соединял меж собой изящные как волос проводки. Куда мог девать?

– Посмотрим в старом сундуке, оставшемся от матери, – сказал Дүйсен, собирая последнее терпение. Я заметил, он открывал и закрывал дверь чулана. Иначе искать негде.

Ключ от забытого сундука Дәметкен, сбившись с ног, наконец, нашла в коровьем сусеке. Старый чулан находился в малохоженном углу двора. В нем скопились негодные предметы и домашние пожитки.

Заглядывали в него раз в год, а то и того реже. Открывать пошли нехотя. Окно с выбитым глазком, казалось, даже устрашающим. Будто внутри кто-то наблюдал за ними. Скрепя сердце, открыли дверь.

Среди вороха всего раскопали и старинный сундук – заветную вещицу его матери. Не успели вставить кованный ключ в замочную скважину, как старинный сундук дзинькнул и залился переливчатым звоном.

Тихоня Дүйсен, позабывший о красивом звуке сундука, который не открывался им столько лет, взвизгнул от неожиданности:

– Ай-ай! Подошел! Цепанул! «Ой-ой, слава тебе!» – не найдя, что другое сказать, невольно засмеялась Дәметкен...

Суд не заставил себя ждать. Поутру из района одной ударной бригадой прибыли сотрудники правоохранительных органов и два-три гражданских чиновника с мягкой походкой иноходца, напоминая о давно забытых репрессиях врагов народа.



Сыптығыр, жүйрік аттай лыпылдап тұрған Ұлттық Қауіпсіздік Комитетінің уәкілі кең залға үйірілген халықты әлсін-әлсін көзбен санап, көңілмен түгендеп байыз табар емес.

Үйелмелі-сүйелмелі Дүйсен мен Дәметкенді алдыңғы қатарға жұп жаздырмай отырғызды.

– Алдан Айымбетович, сіз қайдан жүрсіз? – деп жадау жүзіне аялы көзі мейірім төгіп тұрған ақсақалға аяқ асты шүйілді.

– Алматыдан келдім.

– Біліп тұрмын. Газетіңізді шығарып жүре бермейсіз бе?

Қазақтың қапы қалған шындығын айтам деп талай төренің қырына ілінген қайсар жан сөзін шығындамай мырс ете түскен.

Жұрттың абыр-сабыры басылған соң төрге судья мен прокурор кеп жайғасты.

Екі полицияның бағымымен Асылбек те есіктен енген. Залдағы ел дүрлігіп, күбір-сыбыр көбейді.

– Жолдастар, тынышталыңыздар, – деген орнынан керенау көтерілген судья. – Қазір іс қараймыз.

Алдарыңызда тұрған мына азамат Отан алдындағы борышын өтеуден бас тартты. Ант бермей қойды. Бұл – егемен еліміздің еркін өскен жастарына жат қылық.

Анттан өзге де қылмысы бар. Мұндай зиянкестіктің тамырын тереңге жібермей балта шабу – міндетіміз. Бұл сот өзгелерге де сабақ болуы керек.

Алдымен сөз Ұлттық Қауіпсіздік Комитетінің уәкіліне беріледі.

Мінбеге көтерілген сыптығыр, жүйрік аттай лыпылдап тұрған жігіт тамағын кенеп:

Подтянутый, точно вымуштрованный конь, представитель Комитета Национальной безопасности время от времени, беспокойно, одними глазами прочесывал и внутренне подытоживал народ, столпившийся в просторном зале.

Супругов Дюсена и Даметкен, кой-как стоявших опершись друг о друга, посадили вместе на первый ряд.

– Алдан Айымбетович, вы здесь откуда оказались? – обратился представитель к аксакалу с понурым лицом и глазами, источающими свет милосердия.

– Прямым из Алматы.

– Знаю-знаю! Выпускали бы лучше свою газету.

Натерпевшийся, – под прицелом сильных мира сего, – за затерянную правду о народе, мужественный человек улыбнулся, не тратя слов попусту.

После того как шум и возня поутихли, появились и разместились на почетных местах судья и прокурор.

Под конвоем двух полицейских завели и Асылбека. Зал снова всполошился и зашумел про себя.

– Граждане, успокойтесь! – сказал судья, апатично поднимаясь с места. – В данный момент перед нами следующее дело.

Подсудимый, который стоит перед вами, уклонился от исполнения своего долга перед Родиной. Отказался принимать присягу, то есть дать клятву. Подобный поступок чужд сознательной молодежи нашего независимого государства.

Кроме того, за ним водятся и другие грешки. Мы не можем допустить и должны обрубить топором корни подобного вредительства, чтобы они не ушли вглубь. Пусть это станет уроком и тем, кто сегодня не присутствует на суде.

Вступительное слово предоставляется представителю Комитета Национальной безопасности.

Поднявшийся на трибуну подтянутый, точно вымуштрованный конь, представитель, прокашляв-



– Асылбек Айдарбаев мектеп қабырғасынан бастап жат ұғымның жетегінде кеткен.

Оған фактіміз жеткілікті. Радиоэуесқойлар үйірмесінің мүшесі боп жүріп әуеге былайша хабар таратқан:

«SOS! Жер шарының барша ізгі ойлы азаматтарына! Менің Отаным аса қауіпті жағдайға тап болды. Құтқара көріңіздер!»

Бұл аз десеңіз тағы бар: «SOS! Менің Отаным келімсектерге сатылып кетті. Араша түсіңіздер!»

Бұл деген – ел ішіне салынған іріткі. Берісі – бұзақылық, әрісі – ұлт араздығын қоздыру. Қылмыскер ретінде арнайы бабы бар.

– Жас қой бейшара бала.

– Бәрібір шындықты айтыпты.

– Жетпегірдің сөзін қарашы, – деген күбір-сыбыр бел ала бастаған соң судья ағаш балғасын тоқылдатып елді тыныштандырды. Сосын:

– Азамат сотталушы, SOS бергеніңді мойындайсың ба? – деп бұрышта екі полицияның ортасында тұрған Асылбекке үңілді.

– Мойындаймын, – деді жүзіне ой қонған орта бойлы бозбала. – Кешегі жекешелендірудің желеуімен кітапханаға дейін жоқ қылдық. Сауатсыз елдің ертеңі не болмақ?

– Ол сенің шаруаң емес! – Осылай деп сотталушыны бір тойтарып алды судья. –

Мұның мұндай оғаш қылығы мына отырған ауылдастарының да ашу-ызасын тудыруда. Кәне, кім пікір айтады? – деп тарыдай ғана қарасы бар ала көзін аударып-төңкерді.

– Ағай, мен айтайын, – деген шыңылтыр дауысқа



шись, начал с места в карьер:

– Асылбек Айдарбаев, будучи в стенах школы, попал под влияние деструктивного течения.

Фактов тому у нас предостаточно. Являясь членом кружка радиолюбителей, он распространил в эфире следующую информацию:

«SOS! Всем здравомыслящим людям земного шара! Моя Родина в реальной опасности. Помогите нам!».

Считаете мало, зачитаю еще: «SOS! Моя Родина распродается всем встречным и поперечным. Остановите их!».

Это же, что ни на есть, открытая подрывная деятельность внутри государства. По малому счету – хулиганство, по-большому, – разжигание международного ажиотажа. Существует статья на этот счет.

– Молодой еще, жалко пацана!

– Все равно правду сказал!

– Посмотрите-ка, что говорит этот недоросль! – вспыхнули было страсти в зале, пока судья, стуча деревянным молотком, не успокаил публику. И далее не спросил:

– Гражданин подсудимый, вы признаете, что отправляли SOS? – вонзаясь глазами в Асылбека, стоявшего в углу между двух полицейских.

– Признаю, – сказал парнишка среднего роста, задумчивый такой. – Под предлогом вчерашней приватизации уничтожили вплоть до библиотек. Какое будущее уготовано, скажите, невежественному народу?

– Это не твоего ума дело! Осадив, таким способом, речь подсудимого, судья продолжал:

– Подобные его выходки порождают недовольство и среди его аулчан, которые здесь присутствуют. Так, кто хочет высказаться по данному поводу? – сказал он, то закатывая, то выкатывая глаза с просяное зернышко ядрышками зрачков.

– Агай, дайте скажу я, – раздался повизгивающий



бәрі жалт қарасты. Асылбекпен он бір жыл бір сыныпта оқыған бозбала екен. Залдың ортасынан мойнын қылтыңдатып:

– Бұл мектепте жүргенде «Жас өркен» қозғалысына қатысып, коррупционерлерді әшкерелеуден бас тартқан.

– Менің Павлик Морозов болғым келмейді. Күресті басқаша бастау керек, – деп Асылбек көзі жалт-жұлт етіп алға ұмсынып-ұмсынып қойды.

– Мынау дайын оппозиционер. Тіпті одан да асып кеткен. Ленин атасының сөзін айтып тұрғанын қарашы.

– Уақапшы болар.

– Қазірде ауылдың шалдары сақал қоюға қорқып жүр.

– Кемпірлер ұзын етек көйлегін сандық түбіне салған.

– Ойбай-ау, коррупция деген алтын тұтқалы емен есіктің арғы жағында жатқан алты басты аждаһа емес пе? Оған жүрегі үлпілдеп тұрған айналайындардың әлі жете ме? – деп Алдан ақсақал әлгіндей күбір-сыбырды естіген соң тіпті шыр-пыры шықты.

– Тоқтатыңыз, сізге сөз берілген жоқ!

...Ит жылы ғой, әліне қарамай осы Дүйсен де Павлик Морозов бола қойғысы келген. Қызыл галстугі желбіреп батыр пионер атануды армандаған жалғыз бұл ма?..

Әйтпесе жатпай-тұрмай әкесін аңдыды деген не сұмдық? Аңдыған. Іңірде тысқа шығып кеткен ұста әкесі ұзақ айналды.

Сол-ақ екен, мұның көңіліне күдік кірген. Колхоздың шөбін ұрлап жүрмесе қайтсін?

Әйтпесе қолына неге жіп ұстап кетті? Демек, тектен-тек емес. Аңду керек. Комсомол жетекшісі солай демеп пе еді?



голосок, заставивший всех обернуться. Это был молодой человек, учившийся с Асылбеком все одиннадцать лет в одном классе. Вытягивая среди зала тонкую шею:

– В школе еще он участвовал в открытом движении «Молодая нива» и тогда отказался от разоблачения коррупционеров.

– Я не хотел быть Павликом Морозовым. Надо идти нам другим путем, – сказал Асылбек, блеснув глазами, и подаваясь немного вперед.

– Это же оппозиционер чистой воды. Даже дальше пошел. Обратите внимание, он почти повторил слова дедушки Ленина.

– Вахабист, наверно!

– Сегодня даже старики боятся отращивать бороду.

– А старухи длинные балахоны попрятали в сундуки.

– О-ё-ёй! Да коррупция – она тот же шестиглавый дракон, спрятанный за дубовой дверью с золотыми рукоятками! Разве под силу противостоять ей неокрепшим юным сердцам? – сказал, возмущенный до глубины души Алдан-аксақал, после того, что услышал.

– Постойте-постойте, вам слово не давали!

... То был Год собаки, Дюсен, не подрабассчитав силенок, тоже хотел стать Павликом Морозовым. Не он тогда один, кто носил красный галстук, мечтал быть похожим на пионера-героя...

В противном случае, какое вероломство, не смыкая глаз следить за родным отцом? И следили. Выйдя со двора спозаранку, мастеровитый отец его замешкался надолго.

Но этого оказалось достаточно, чтобы в нем зародилось подозрение. Не ровен час сено колхозное ворует?!

Иначе, зачем прихватил веревку? Неспроста знать. Надо бы проследить. Не так ли наказывал нам комсомольский вожак?



Әлден уақытта тықыр-тықыр аяқ дыбысы естілген. Бұқпантайлап қараса... әкесі. Бір қойды жетектеп алған. Күдігі рас болды.

Бұл жалма-жан тасадан атып шығып:

– Колхоз малын неге ұрлайсыз? Ертең елге бәрін айтам! Әшкерелеймін! – деп бар даусымен айқай сап кеп жіберген. Қапелімде шошып кеткен әкесі шалқалап құлауға шақ қалды. Қолындағы қойы босанып қашты.

– Ә, әтеңе ғана нәлет! Сен бе едің?! Албасты десең! – деп әкесі сонда мұны үй айналдырып, іннен-інге қуып жүріп сабаған.

Бақса, қойды садақа шалам деп көршісінен қарызға сұрап әкеле жатыр екен ғой. Әй, саясаттың сандырағы, кімдерге шоқ бастырмадың?!

– Кәне, тағы кім сөйлейді? Ауылдың қариялары отыр ғой... Шешей, сіз айтыңыз ойыңызды, – деп судья алдыңғы қатарға жайғасып, кимешегінен оң құлағын шығарып отырған кейуанаға жымия қараған.

– Шырағым, қартым былтыр қайтқан. Шүкір, балалар бағып отыр. Ішкенім алдымда, ішпегенім артымда. Үлкен келінім шайпаулау еді. Кіші келінім жақсы, әжелеп тұрады.

Біраздан бері құлақтан қалғанмын. Әнеу күні көрші ауылдағы емші шалға барып үшкірткенмін. Қарғайды ғой, демі жасық. Бұрынғыдай емес, – деп кейуана сайрап қоя берді.

Осы тұста залдан әлдекімдер:

– Бұлар бұзылған!.. – деп ереуілдеп жатты.

– Заманды айтасың ба? – деп кимешегінен оң құлағын шығарып отырған кейуана тағы даурықты.

Өзгеге өнеге болатын соттың ауылы алыстап бара жатқан соң судья билікті түбегейлі қолына алған.

– Сотталушы Айдарбаев! – деген ақырып. Ақырса болды көзінің тарыдай қарасы жоғалып кетеді



Через какое-то время послышался шорох шагов. Выглянув из засады, увидел отца. На поводу он вел барана. Сомнения враз рассеялись.

Пулей выскочив из укрытия, он закричал, что есть мочи «Зачем воруете колхозную скотину? Я завтра всему народу расскажу! Разоблачу!...». От неожиданности отец, вздрогнув, попятился вспять и чуть не упал. Баран вырвался из его рук и убежал.

– Ай, гаденыш ты эдакий! Ты что ли? Я думал оборотень какой! – сказал отец, и побил его в тот день, гоняя вокруг дома и пересчитывая закутки.

На деле выяснилось, что барана он взял под залог у соседа, чтобы совершить обряд жертвоприношения. Эх, эти чертовы перегибы, кого только они не погубили!

– Ну-ка, кто еще желает сказать? Вот старожилы сидят... Матушка, поделитесь-ка вы своим мнением, – сказал судья, притворно улыбаясь в сторону почтенной старушки в казахском платке, расположившейся в первом ряду, выставив наружу правое ухо.

– Голубчик, старик мой в прошлом году ушел в мир иной. Слава создателю, дети присматривают. Нужды ни в чем не знаю. Старшая невестка больно строптивой была. Младшая – хорошенькая, бабусей называет.

В последнее время плохо стала слышать. Позапрошлый день в соседний аул ездила заговаривать к знахарю. Состарился уж, дует слабо. Не то прежде... – толковала почтенная.

В этот момент в зале невесть откуда скандировали «Они все падшие!..».

– Времена, что ль? – встрепенулась опять старушка, выставляя из-под платка правое ухо.

Чувствуя, что площадка суда, востребованная быть назидательной для остальных, начинает раскачиваться, судья взял бразды в свои руки.

– Подсудимый Айдарбаев, – громко выкрикнул он. Стоило ему повысить голос как мелкие с



екен.

– Жасырмай айт, не себепті ант беруден үзілді-кесілді бас тарттың?

– Бұл менің елім емес!

– Жау шапса да қорғамайсың ба? – деп прокурор бір сұрақ қосты.

– Жоқ!

– Не себепті?

– Байлардың өзі қорғап алсын. Менің ортақ ештеңем жоқ.

– Сатқынсың! Сотталасың!

– Қазақстанға жаны күйетін осындай арлы азаматтар керек. Болашағымыз ғой... Балауса ғой... Бұларды ыстық құшақтарыңа алмаған өздерің кінәлі. Содан өгей ұрпақ өсті. Соттаймын дейсіңдер. Аз ба еді осы күнге дейін айдалған арыстарымыз? Адам қолымен жасалған зұлматтар? – деп жүйкесі тозған Алдан ақсақал жылап жіберген.

– Жалғыз тұяғым-ау, есінді жисаңшы, – деп кемсең қаққан Дүйсеннің мұрны мұрттан көрінбей кетті.

– Менің балам сатқын емес! Сатқын сендер! Бәрің саттыңдар! Түгелімен! – деп шырқыраған Дәметкеннің шынжау жүзі көгіс тартып талып түсті.

Бейшара әйелдің даусын еститін заман ба бұл?

P.S. Оған қандай жаза қолданғанын келесі жолы айтармын.

просяное зернышко ядрышки зрачков его куда-то пропали.

– Говори только правду, почему ты в ультимативной форме отказался принимать присягу?

– Не моя это страна!

– Даже не встанешь на защиту от врага? – включил вопрос прокурор.

– Нет!

– Назови причину?

– Пусть олигархи сами защищаются. У меня с ними общего ничего нет.

– Ты предатель! По тебе тюрьма скучает!

– Казахстану как воздух нужны такие гордые люди, страдающие за свой народ. Они наше будущее... Молодая поросль... Вы сами виноваты в том, что не прижали, в свое время, к груди и не защитили её. Отсюда и отчужденное поколение. Легко сказать, посадим! Мало ли нам до сего дня уничтоженных и забытых сынов народа? Горе блюстители порядка.., – сказал, много испытывавший на веку аксакал Алдан, и на глаза его навернулись слезы.

– Копытце мое единственное, опомнись! – беззвучно вздрагивая, произносил Дюсен, и нос стало не видно в его усах.

– Мой сын не предатель! Предатели вы сами! Всё предали и продали! Без остатка! – неистово кричала Дәметкен. Осунувшееся лицо подернулось синью и она потеряла сознание.

Но разве времена эти услышат крик несчастной женщины?

P.S. О мере наказания, пожалуй, поведаю в другой раз.

*Примечания:*

\* *Агай, ага* – обращение к старшему по возрасту иногда по званию. (Прим. автора.)

